

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

13 04 20 20 р.

м. Київ

№ 918

Про затвердження Методичних
рекомендацій щодо розроблення
стандартів фахової передвищої освіти

На виконання частини сьомої статті 8 Закону України «Про фахову передвищу освіту», пункту 4.5. Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11 вересня 2015 року № 922 (в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30 січня 2020 року № 110), та з урахуванням протоколу № 2 засідання сектору фахової передвищої освіти науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України від 24 червня 2020 року,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти, що додаються.

2. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Т. в. о. Міністра

Сергій ШКАРЛЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки
України
від 13.07.2020 р. № 918

СХВАЛЕНО
сектором фахової передвищої освіти
Науково-методичної ради Міністерства
освіти і науки України
протокол від 24.06.2020 р. № 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ **щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти**

ЗМІСТ

- Вступ – с. 1
- Основні терміни та їх визначення (тезаурус) – с. 2
- Структура Стандарту фахової передвищої освіти – с. 5
- Рекомендації щодо розроблення змісту Стандарту – с. 7
- Перелік рекомендованих джерел – с. 23
- Додаток до методичних рекомендацій – с. 24

ВСТУП

Стандарт фахової передвищої освіти – сукупність вимог до освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти, які є спільними для всіх освітньо-професійних програм у межах певної спеціальності.

Стандарти фахової передвищої освіти розробляються для кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій (НРК).

Стандарти фахової передвищої освіти використовуються для визначення змісту та оцінювання результатів освітньої діяльності закладів фахової передвищої освіти під час акредитації освітньо-професійних програм.

Стандарт фахової передвищої освіти визначає такі вимоги до освітньо-професійної програми:

- 1) перелік обов'язкових загальних та спеціальних компетентностей і результатів навчання здобувачів фахової передвищої освіти;
- 2) вимоги до попередньої освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- 3) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття ступеня фахового молодшого бакалавра за відповідною спеціальністю;
- 4) форми атестації здобувачів фахової передвищої освіти;
- 5) вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (за наявності).

Заклад фахової передвищої освіти у межах ліцензованої спеціальності може запроваджувати спеціалізації.

Стандарти фахової передвищої освіти не встановлюють рекомендованих (примірних) переліків можливих спеціалізацій, окрім випадків, передбачених законодавством. Заклади фахової передвищої освіти при розробленні освітньо-професійних програм можуть встановлювати додаткові вимоги до компетентностей, результатів навчання та форм атестації, які відображають потреби конкретних спеціалізацій. Заклади фахової передвищої освіти мають право використовувати інші формулювання спеціальних (фахових) компетентностей і результатів навчання, забезпечуючи при цьому, щоб сукупність вимог освітньо-професійних програм повністю охоплювала всі вимоги Стандарту.

Стандарти фахової передвищої освіти розробляє, затверджує та оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (крім стандартів спеціалізованої фахової передвищої освіти) з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, що забезпечують формування і реалізують державну політику у відповідних сферах, і галузевих об'єднань організацій роботодавців. Стандарти фахової передвищої освіти повинні бути придатними для гармонізації з відповідними професійними стандартами та стандартами вищої освіти в межах [Національної рамки кваліфікацій](#).

Стандарти спеціалізованої фахової передвищої освіти за кожною спеціальністю розробляються та затверджуються центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідних сферах, і оприлюднюються на офіційних веб-сайтах цих органів та офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки протягом 10 робочих днів після їх затвердження.

Стандарти фахової передвищої освіти повинні бути придатними для гармонізації з відповідними професійними стандартами та стандартами вищої освіти в межах Національної рамки кваліфікацій.

Стандарти фахової передвищої освіти є першим поколінням стандартів. Під час розроблення стандартів фахової передвищої освіти можуть використовуватися окремі положення Галузевих стандартів вищої освіти (ГСВО) ОКР «Молодший спеціаліст» 2002-2015 рр.

Відповідно до вимог статті 8 Закону України «Про фахову передвищу освіту» сектор фахової передвищої освіти Науково-методичної ради (НМР) Міністерства освіти і науки України (МОН) та науково-методичні комісії з фахової передвищої освіти розробляють стандарти фахової передвищої освіти за участю представників науково-методичних комісій вищої освіти.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ (ТЕЗАУРУС)

Атестація здобувачів фахової передвищої освіти – встановлення відповідності результатів навчання здобувачів фахової передвищої освіти вимогам освітньо-професійної програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту та вирішення питань щодо присвоєння випускникам ступеня фахової передвищої освіти, відповідної кваліфікації та видачі диплома.

Галузь знань – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей.

Дескриптори Національної рамки кваліфікацій

- **відповідальність і автономія** – здатність особи застосовувати знання та навички самостійно та відповідально;

- **знання** – осмислена та засвоєна суб'єктом інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (знання фактів та уявлення) і теоретичні (концептуальні, методологічні);

- **комунікація** – взаємодія осіб з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності;

- **уміння/навички** – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння/навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів).

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС)

– система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС.

Єдиний державний кваліфікаційний іспит – стандартизована форма контролю досягнення здобувачем фахової передвищої освіти результатів навчання, визначених стандартом фахової передвищої освіти, та оцінювання таких результатів навчання.

Кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання відповідно до стандартів фахової передвищої освіти).

Кваліфікації за обсягом класифікуються на повні та часткові, за змістом – на освітні та професійні.

Кваліфікація вважається повною в разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Кваліфікація вважається частковою в разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Кваліфікація професійна – це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності (зокрема, закладом фахової передвищої освіти), іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дають змогу виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Освітня кваліфікація у фаховій передвищій освіті – це визнана закладом фахової передвищої освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про фахову передвищу освіту сукупність встановлених стандартом фахової передвищої освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей).

Кваліфікаційна робота — це форма атестації, що може передбачатись на завершальному етапі здобуття рівня фахової передвищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам стандартів фахової передвищої освіти та Національної рамки кваліфікацій. Форми кваліфікаційної роботи включають (не обмежуючись зазначеним): дипломну роботу або дипломний проєкт.

Кваліфікаційний іспит – це форма атестації, що може передбачатись на завершальному етапі здобуття рівня фахової передвищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам стандартів фахової передвищої освіти та Національної рамки кваліфікацій.

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня.

Компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність

- **інтегральна компетентність** – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні його компетентнісні характеристики щодо результатів навчання та/або професійної діяльності;

- **загальні компетентності** – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача фахової передвищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку;

- **спеціальні (фахові, предметні) компетентності** – компетентності, актуальні для предметної області та важливі для успішної професійної та/або подальшої навчальної діяльності за певною спеціальністю.

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача фахової передвищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин.

Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів.

Освітньо-професійна програма у сфері фахової передвищої освіти – єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення визначених результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої та професійної кваліфікації.

Професія, для якої запроваджено додаткове регулювання – вид професійної діяльності, доступ до якого, окрім наявності освіти відповідного рівня та спеціальності, визначається законом або міжнародним договором

Результати навчання (програмні) – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньо-професійної програми або окремих освітніх компонентів.

Спеціалізація – складова спеціальності, що визначається закладом фахової передвищої освіти та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну програму підготовки здобувачів фахової передвищої освіти.

Стандарт фахової передвищої освіти – сукупність вимог до освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти, які є спільними для всіх освітньо-професійних програм у межах певної спеціальності.

Якість фахової передвищої освіти – відповідність умов освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам фахової передвищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, яка забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти.

СТРУКТУРА СТАНДАРТУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Титульний аркуш

I Преамбула

II Загальна характеристика

- ступінь фахової передвищої освіти;
- назва галузі знань;
- назва спеціальності;
- форми здобуття освіти;
- освітня(і) кваліфікація(ї);
- професійна(і) кваліфікація(ї) (у разі присвоєння);
- кваліфікація в дипломі;
- опис предметної області;
- академічні та професійні права випускників;
- працевлаштування випускників (для спеціальностей, у межах яких передбачено створення освітньо-професійних програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання).

III Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття освітньо-професійного ступеня фахової передвищої освіти

IV Перелік компетентностей випускника

- інтегральна компетентність;
- загальні компетентності;
- спеціальні (фахові, предметні) компетентності.

V Нормативний зміст підготовки здобувачів фахової передвищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання

VI Форми атестації здобувачів фахової передвищої освіти

- Форми атестації
  - єдиний державний кваліфікаційний іспит;
    - кваліфікаційна робота (проект) (за наявності);
    - кваліфікаційний іспит (іспити) (за наявності).

VII Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти

- принципи та процедури забезпечення якості фахової передвищої освіти;
- моніторинг та періодичний перегляд освітньо-професійних програм;
- оцінювання здобувачів фахової передвищої освіти;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти;
- наявність необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
- наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- публічність інформації про освітньо-професійні програми, ступінь фахової передвищої освіти та кваліфікації;
- забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів фахової передвищої освіти та здобувачами фахової передвищої освіти, у тому числі запобігання та виявлення академічного плагіату.

VIII Вимоги професійних стандартів у разі їх наявності

- повна назва та реквізити Професійного(их) стандарту(ів);
- особливості Стандарту фахової передвищої освіти, пов'язані з наявністю професійного стандарту.

IX Перелік нормативних документів, на яких базується Стандарт фахової передвищої освіти

Пояснювальна записка до Стандарту фахової передвищої освіти (не є складовою Стандарту)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ЗМІСТУ СТАНДАРТУ**Титульний аркуш**

На титульному аркуші Стандарту фахової передвищої освіти вказуються затвердження Міністерством освіти і науки України, назва рівня та ступеня фахової передвищої освіти, що присуджують; шифр та назва галузі знань, код і найменування спеціальності, вихідні дані.

Форма Титульного аркуша**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Наказ Міністерства освіти і науки
України

від « ____ » ____ 20__ р. № ____

СТАНДАРТ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ СТУПІНЬ Фаховий молодший
бакалавр**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ _____
(шифр та назва галузі знань)

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ _____
(код та найменування спеціальності)

Видання офіційне
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київ
20__

I Преамбула

У розділі:

- зазначається назва Стандарту фахової передвищої освіти, назва, дата та номер наказу, яким Стандарт затверджено та введено в дію;
- вказуються прізвища, імена, по батькові, наукові ступені, вчені та педагогічні звання, кваліфікаційні категорії членів науково-методичної підкомісії та інших додатково залучених розробників Стандарту, посади і назви організацій, де вони працюють;
- зазначається інформація про осіб, які здійснювали фахову та методичну експертизу;
- наводяться дані про розгляд та схвалення Стандарту НМК та сектором фахової передвищої освіти НМР МОН України, врахування пропозицій галузевих державних органів, галузевих об'єднань організацій роботодавців та осіб, які здійснювали фахову та методичну експертизу;

У разі необхідності у розділі можуть бути наведені додаткові відомості (перевидання, внесення змін і доповнень тощо).

II Загальна характеристика

Освітньо-професійний ступінь	Фаховий молодший бакалавр
Галузь знань	Зазначаються шифр та назва галузі знань згідно з Переліком галузей знань і спеціальностей (постанова КМУ від 29.04.2015 № 266).
Спеціальність	Зазначаються код та найменування спеціальності згідно з Переліком галузей знань і спеціальностей (постанова КМУ від 29.04.2015 № 266).
Форми здобуття освіти	Зазначаються форми здобуття освіти відповідно до статті 47 Закону України «Про фахову передвищу освіту», за якими здійснюватиметься підготовка фахівців на рівні фахової передвищої освіти за відповідною спеціальністю.
Освітня кваліфікація	<p>Освітня кваліфікація визначається згідно з частиною 5 статті 34 Закону України «Про освіту», частиною 2 статті 10 Закону України «Про фахову передвищу освіту» і складається з інформації про здобутий особою освітньо-професійний ступінь фахової передвищої освіти, спеціальність та спеціалізацію (за наявності), освітньо-професійну програму.</p> <p>У Стандарті фахової передвищої освіти зазначається: ФМБ з (назва спеціальності) за спеціалізацією (зазначити назву спеціалізації за наявності).</p> <p>Заклад фахової передвищої освіти може самостійно запроваджувати спеціалізації, що зазначаються при присудженні освітньої кваліфікації особам, які успішно закінчили навчання за відповідними освітньо-професійними програмами, тому визначення переліків спеціалізацій у тексті стандарту не</p>

	допускається, крім випадків, визначених законодавством.
Професійна(і) кваліфікація(ї)	У разі зазначення професійної кваліфікації у Стандарті фахової передвищої освіти подається стислий опис умов і порядку її присвоєння, із посиланням на відповідний Професійний стандарт, орган, що його затвердив, та/або на відповідне законодавство, міжнародні угоди.
Опис предметної області	Згідно з пунктом 15 Керівництва до МСКО-Г 2013: - об'єкт(и) вивчення та/або діяльності (процеси, явища тощо або проблеми, які вивчаються); - цілі навчання (очікуване застосування набутих компетентностей); - теоретичний зміст предметної області (основні поняття, концепції, принципи, специфічні для цієї предметної області); - методи, методики та технології (якими має оволодіти здобувач вищої освіти для застосовування на практиці); - інструменти та обладнання (об'єкти/предмети, пристрої та прилади, які випускник має бути здатний застосовувати і використовувати в професійній діяльності). Обсяг опису предметної області не повинен перевищувати 150 слів. Зразки опису предметної області надано в Додатку Г.
Академічні права випускників	Описуються права випускників щодо здобуття вищої освіти на наступному рівні та/або у системі освіти дорослих. Не допускається обмеження академічних прав випускників через зазначення у Стандарті спеціальностей чи галузей знань для подальшого навчання на вищих рівнях освіти.

III Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття ступеня фахової передвищої освіти

Визначається (однозначно) обсяг освітньо-професійної програми у кредитах ЄКТС.

Загальні вимоги до обсягу освітньо-професійної програми:

Обсяг освітньо-професійної програми фахового молодшого бакалавра на основі профільної середньої освіти становить 120-180 кредитів ЄКТС, з яких до 60 кредитів ЄКТС може бути зараховано на підставі визнання результатів навчання осіб, які здобули профільну середню освіту за відповідним або спорідненим спеціальності профілем.

Мінімум 65 % обсягу освітньо-професійної програми має бути спрямовано на забезпечення результатів навчання за спеціальністю, визначених Стандартом фахової передвищої освіти.

Обсяг освітньо-професійної програми фахового молодшого бакалавра на основі базової середньої освіти становить до 240 кредитів ЄКТС, у тому числі 120 кредитів ЄКТС за інтегрованою з нею освітньою програмою профільної середньої освіти професійного спрямування, що відповідає галузі знань та/або спеціальності.

Мінімум 65 % обсягу освітньо-професійної програми має бути спрямовано

на забезпечення результатів навчання за спеціальністю, визначених Стандартом фахової передвищої освіти.

Обсяг освітньо-професійної програми фахового молодшого бакалавра на основі професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти або вищої освіти визначається закладом фахової передвищої освіти з урахуванням визнання раніше здобутих результатів навчання. Обсяг такої програми становить не менше 50 % загального обсягу освітньо-професійної програми на основі профільної середньої освіти.

Для освітньо-професійних програм, спрямованих на підготовку фахівців з професій для яких запроваджене додаткове регулювання, додаткові вимоги можуть встановлюватися відповідно до професійних стандартів

IV Перелік компетентностей випускника

<p>Інтегральна компетентність</p>	<p>За основу береться опис відповідного кваліфікаційного рівня у Законі України «Про фахову передвищу освіту:</p> <p>Фаховий молодший бакалавр: повинен вміти вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.</p> <p>При формулюванні інтегральної компетентності в Стандарті фахової передвищої освіти треба конкретизувати, про які саме науки, галузь тощо йдеться.</p>
<p>Загальні компетентності</p>	<p>Для освітнього рівня фахового молодшого бакалавра перелік загальних компетентностей обов'язково включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; - здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Перелік загальних компетентностей корелюється з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК. <p>Перелік загальних компетентностей має містити 5-8 вимог, що є найбільш актуальними для конкретної спеціальності. Стандарт має передбачати встановлення додаткових обов'язкових компетентностей відповідно до вимог професійних стандартів для освітньо-професійних програм, що</p>

	<p>передбачають надання відповідної професійної кваліфікації та/або спрямовані на підготовку фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання.</p> <p>Найбільш актуальні для спеціальності загальні компетентності обираються з переліку Проєкту ЄС TUNING:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. 3. Здатність планувати та управляти часом. 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. 6. Здатність спілкуватися іноземною мовою. 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. 10. Здатність бути критичним і самокритичним. 11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. 12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). 13. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. 14. Здатність приймати обґрунтовані рішення. 15. Здатність працювати в команді. 16. Здатність до міжособистісної взаємодії. 17. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). 18. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. 19. Здатність працювати автономно. 20. Здійснення безпечної діяльності. 21. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість. 22. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). 23. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. 24. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. 25. Прагнення до збереження навколишнього середовища. 26. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. 27. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем. <p>Названий перелік є відкритим. Сектор фахової передвищої освіти НМР МОН України може його доповнювати іншими компетентностями, що узгоджуються з НРК, за пропозиціями НМК.</p>
<p>Спеціальні (фахові,</p>	<p>Перелік рекомендованих спеціальних (фахових, предметних) компетентностей корелює з описом відповідного</p>

<p>предметні) компетентності</p>	<p>кваліфікаційного рівня НРК.</p> <p>Орієнтовна кількість спеціальних компетентностей, як правило, не перевищує 10-15 вимог.</p> <p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності варто формулювати як здатності випускника вирішувати певні проблеми та завдання, отримувати певні результати, застосовувати у професійній діяльності певні теорії та методи тощо.</p> <p>Стандарт визначає вимоги лише до спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, які є спільними для всіх можливих освітньо-професійних програм в межах спеціальності. Заклад фахової передвищої освіти у своїй освітньо-професійній програмі може:</p> <p>формулювати описи додаткових до Стандарту спеціальних (фахових, предметних) компетентностей;</p> <p>формулювати узагальнені описи спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що охоплюють відповідний перелік компетентностей Стандарту;</p> <p>формулювати інший перелік спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, описи яких у сукупності охоплюють всі вимоги Стандарту.</p> <p>деталізувати описи спеціальних (фахових, предметних) компетентностей Стандарту відповідно до спеціальності та/або спеціалізації.</p> <p>Стандарт може встановлювати додаткові обов'язкові компетентності відповідно до вимог професійних стандартів для освітньо-професійних програм, що передбачають надання відповідної професійної кваліфікації та/або спрямовані на підготовку фахівців з професій, для яких запроваджене додаткове регулювання.</p>
---	--

З метою забезпечення кореляції визначених компетентностей (результатів навчання), зазначених у Стандарті, з класифікацією НРК у процесі розроблення Стандарту використовується матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей та дескрипторам НРК, яка є інформаційним додатком до Стандарту (Таблиця 1 Пояснювальної записки).

Ця таблиця є інструментом НМК для розроблення компетентностей та результатів навчання. Необхідно звернути увагу на те, що компетентності випускника відображають погляд зовнішніх зацікавлених сторін (стейкхолдерів): державних органів, підприємств, організацій роботодавців, професійних асоціацій, випускників тощо на освітню та/або професійну підготовку і мають максимізувати здатність випускника до працевлаштування.

V Нормативний зміст підготовки здобувачів фахової передвищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання

Зазначені у Стандарті результати навчання визначають нормативний зміст підготовки у межах спеціальності.

Загальна кількість становить орієнтовно 15-25 результатів навчання, які корелюються з визначеним вище переліком загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей.

Стандарт визначає вимоги лише до результатів навчання, які є спільними для всіх можливих освітньо-професійних програм у межах спеціальності. Заклад фахової передвищої освіти у своїй освітньо-професійній програмі визначає очікувані програмні результати навчання та може:

- формулювати описи додаткових до Стандарту результатів навчання;
- формулювати узагальнені описи результатів навчання, що охоплюють відповідний перелік компетентностей Стандарту;
- формулювати інший перелік результатів навчання, описи яких у сукупності охоплюють всі вимоги Стандарту.
- деталізувати описи результатів навчання Стандарту відповідно до спеціальності.

Результати навчання за освітньо-професійною програмою відображають узгоджені очікування та вимоги зацікавлених сторін: здобувачів фахової передвищої освіти, науково-педагогічних, педагогічних працівників, керівництва закладів фахової передвищої освіти, роботодавців.

Стандарт може встановлювати додаткові обов'язкові результати навчання для освітньо-професійних програм, що передбачають надання певної професійної кваліфікації та/або спрямовані на підготовку фахівців для професій, для яких запроваджено додаткове регулювання.

Результати навчання мають відповідати таким критеріям:

- бути чіткими і однозначними, даючи змогу окреслити зміст вимог до здобувача фахової передвищої освіти;
- бути діагностичними (тобто результати навчання повинні мати об'єктивні ознаки їх досягнення чи недовсягнення);
- бути вимірюваними (має існувати спосіб та шкала для вимірювання досягнення результату прямими або непрямыми методами, рівнів досягнення складних результатів);
- бути сформульованими відповідно до правил (подано далі).

Правила визначення та формулювання результатів навчання

При формулюванні результатів навчання необхідно:

1. Визначити якій сфері та якому ієрархічному рівню має відповідати результат навчання.
2. Визначити дієслово відповідного рівня.
3. Вказати предмет вивчення або предмет дії (іменник, що вживається за дієсловом).
4. За необхідності навести умови/обмеження, за яких необхідно демонструвати результат навчання.

З метою співвіднесення визначених результатів навчання та компетентностей, зазначених у Стандарті у процесі розроблення Стандарту

використовується матриця відповідності визначених Стандартом результатів навчання та компетентностей (Таблиця 2 Пояснювальної записки Стандарту).

Для забезпечення системності та ідентичності під час опису результатів навчання рекомендовано використовувати одну із визнаних класифікацій, зокрема за авторством Б. Блума (див. Додатки А, Б до Методичних рекомендацій).

VI Форми атестації здобувачів фахової передвищої освіти

<p>Форми атестації здобувачів фахової передвищої освіти</p>	<p>Визначаються форми атестації здобувачів фахової передвищої освіти за конкретною спеціальністю.</p> <p>Атестація здійснюється за такими формами (перелік є відкритим і може доповнюватися при розробленні стандартів):</p> <ul style="list-style-type: none"> - публічного захисту (демонстрації) кваліфікаційної роботи; - кваліфікаційного іспиту (іспитів); - єдиного державного кваліфікаційного іспиту (іспитів) за спеціальністю в установленому порядку. <p>Необхідно обрати одну або дві обов'язкові форми атестації.</p>
<p>Вимоги до кваліфікаційної роботи (за наявності)</p>	<p>Не допускається регламентувати обсяг (кількість сторінок або знаків) та структуру роботи.</p> <p>Кваліфікаційна робота не повинна містити академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.</p> <p>Узагальнені вимоги до кваліфікаційної роботи слід формулювати на основі визначеної Стандартом інтегральної компетентності.</p> <p>Кваліфікаційна робота має бути оприлюднена на офіційному сайті або у репозитарії закладу фахової передвищої освіти.</p> <p>Оприлюднення кваліфікаційних робіт, що містять інформацію з обмеженим доступом, здійснювати відповідно до вимог законодавства.</p>
<p>Вимоги до кваліфікаційного/єдиного державного кваліфікаційного іспиту (іспитів) (за наявності)</p>	<p>Кваліфікаційний іспит (іспити) має бути спрямований на перевірку досягнення результатів навчання, визначених Стандартом та освітньо-професійною програмою.</p> <p>Указуються, за наявності, вимоги щодо структури та/або особливих умов проведення атестаційного іспиту (іспитів).</p> <p>Вимоги до єдиного державного кваліфікаційного іспиту (іспитів) встановлюються законодавством.</p>
<p>Вимоги до публічного захисту кваліфікаційної роботи (демонстрації) (за наявності)</p>	<p>Указуються, за наявності, вимоги щодо процедури та/або особливих умов проведення публічного захисту (демонстрації).</p>

При визначенні вимог Стандарту щодо атестації здобувачів фахової передвищої освіти не слід запроваджувати вимоги, що обмежують академічну автономію закладів фахової передвищої освіти. Зокрема вимоги до кваліфікаційної роботи не можуть визначати перелік та зміст регуляторних документів закладів фахової передвищої освіти, терміни подання та оприлюднення тощо.

VII Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти¹

У закладі фахової передвищої освіти повинна функціонувати система забезпечення закладом фахової передвищої освіти якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості), яка передбачає здійснення таких процедур і заходів:

1) визначення та оприлюднення політики, принципів та процедур забезпечення якості фахової передвищої освіти, що інтегровані до загальної системи управління закладом фахової передвищої освіти, узгоджені з його стратегією і передбачають залучення внутрішніх та зовнішніх заінтересованих сторін;

2) визначення і послідовне дотримання процедур розроблення освітньо-професійних програм, які забезпечують відповідність їх змісту стандартам фахової передвищої освіти (професійним стандартам – за наявності), декларованим цілям, урахування позицій заінтересованих сторін, чітке визначення кваліфікацій, що присуджуються та/або присвоюються, які мають бути узгоджені з Національною рамкою кваліфікацій;

3) здійснення за участю здобувачів освіти моніторингу та періодичного перегляду освітньо-професійних програм з метою гарантування досягнення встановлених для них цілей та їх відповідності потребам здобувачів фахової передвищої освіти і суспільства, включаючи опитування здобувачів фахової передвищої освіти;

4) забезпечення дотримання вимог правової визначеності, оприлюднення та послідовного дотримання нормативних документів закладу фахової передвищої освіти, що регулюють усі стадії підготовки здобувачів фахової передвищої освіти (прийом на навчання, організація освітнього процесу, визнання результатів навчання, переведення, відрахування, атестація тощо);

5) забезпечення релевантності, надійності, прозорості та об'єктивності оцінювання, що здійснюється у рамках освітнього процесу;

6) визначення та послідовне дотримання вимог щодо компетентності педагогічних (науково-педагогічних) працівників, застосовування чесних і прозорих правил прийняття на роботу та безперервного професійного розвитку персоналу;

7) забезпечення необхідного фінансування освітньої та викладацької діяльності, а також адекватних та доступних освітніх ресурсів і підтримки здобувачів фахової передвищої освіти за кожною освітньо-професійною програмою;

---

¹ Цей текст є вичерпним за змістом відповідного розділу Стандарту, за винятком тих спеціальностей, для яких згідно з регуляторними актами уповноважених органів центральної виконавчої влади та/або згідно із зобов'язаннями України за міжнародними угодами встановлені додаткові вимоги.

8) забезпечення збирання, аналізу і використання відповідної інформації для ефективного управління освітньо-професійними програмами та іншою діяльністю закладу;

9) забезпечення публічної, зрозумілої, точної, об'єктивної, своєчасної та легкодоступної інформації про діяльність закладу та всі освітньо-професійні програми, умови і процедури присвоєння ступеня фахової передвищої освіти та кваліфікацій;

10) забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладу фахової передвищої освіти та здобувачами фахової передвищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності, притягнення порушників до академічної відповідальності;

11) періодичне проходження процедури зовнішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти;

12) залучення здобувачів фахової передвищої освіти та роботодавців як повноправних партнерів до процедур і заходів забезпечення якості освіти;

13) забезпечення дотримання студентоорієнтованого навчання в освітньому процесі;

14) здійснення інших процедур і заходів, визначених законодавством, установчими документами закладів фахової передвищої освіти або відповідно до них.

Система внутрішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти за поданням закладу фахової передвищої освіти оцінюється Державною службою якості освіти або акредитованими нею незалежними установами оцінювання та забезпечення якості фахової передвищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості фахової передвищої освіти, що затверджуються Державною службою якості освіти та Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості фахової передвищої освіти.

VIII Вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності)

Зазначається інформація про наявні професійні стандарти (національних та міжнародних організацій) (назва документа, реквізити та (або) посилання), які враховані у Стандарті фахової передвищої освіти та (або) є важливими для врахування при побудові та реалізації освітньо-професійної програми. Надання цієї інформації обов'язкове у випадку зазначення в Стандарті професійної кваліфікації, яка присвоюється випускникам.

Повна назва Професійного стандарту, його реквізити та (або) посилання на документ	
Особливості Стандарту фахової передвищої освіти, пов'язані з наявністю певного Професійного стандарту	

IX Перелік нормативних документів, на яких базується Стандарт фахової передвищої освіти

Зазначаються національні нормативно-правові акти та міжнародні документи, що регулюють відповідну галузь знань і спеціальність.

Також, додатково може бути наданий окремий перелік рекомендованих джерел, корисних для розроблення освітньо-професійної програми за спеціальністю.

Пояснювальна записка

Пояснювальна записка містить інформацію та рекомендації, які розробники Стандарту вважають за необхідне довести до уваги користувачів Стандарту, але які не визначені як обов'язкові до виконання. Пояснювальна записка складається у довільній формі і схвалюється відповідною Науково-методичною комісією. Вона не потребує подальшого погодження та/або затвердження.

Слід враховувати, що присвоєння професійних кваліфікацій регламентується відповідним нормативними актами (зокрема, відповідними професійними стандартами).

Обов'язковими складовими пояснювальної записки є матриці відповідності (Таблиці 1 і 2)

Таблиця 1

Матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей/результатів навчання дескрипторам НРК

(на прикладі фахового молодшого бакалавра – 5 рівня НРК)

Класифікація компетентностей (результатів навчання) за НРК	Знання Зн1 Всебічні спеціалізовані теоретичні знання у сфері професійної діяльності та/або навчання усвідомлення меж цих знань Зн2 Всебічні спеціалізовані емпіричні знання у сфері професійної діяльності та/або навчання усвідомлення меж цих знань	Уміння/навички Ум1 Широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання; знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних; планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті	Комунікація К1 Взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання К2 Донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності	Відповідальність та автономія АВ1 Організація та нагляд (управління) в контекстах професійної діяльності або навчання в умовах непередбачуваних змін, покращення результатів власної діяльності і роботи інших АВ2 Здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії
---	--	---	---	---

Загальні компетентності				
ЗК1	Зн1		К1	
ЗК2		Ум1		
ЗКn				АВ1
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК1				АВ2
СК2		Ум1		
СКn	Зн2		К2	

Таблиця 2

Матриця відповідності визначених Стандартом результатів навчання та компетентностей

Результати навчання	Компетентності															
	Інтегральна компетентність															
	Загальні компетентності								Спеціальні компетентності (фахові, предметні)							
	ЗК1	ЗК2						ЗКn	СК1						СК10	СКn
РН1								+							+	
РН2		+														
РНn									+							

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

А. Офіційні документи:

1. Закон України «Про освіту» – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту» – Помилка! Неприпустимий об'єкт гіперпосилання.
3. Закон України «Про вищу освіту» – Помилка! Неприпустимий об'єкт гіперпосилання.
4. Національний класифікатор України: Класифікатор професій ДК 003:2010. – <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>
5. НРК, 2019 – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>
6. Перелік галузей знань і спеціальностей, 2015 – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>
7. Указ Президента України «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції» від 20 квітня 2019 р. № 155/2019 – <https://www.president.gov.ua/documents/1552019-26586>

Б. Корисні посилання:

1. Проєкт ЄС TUNING (прикладі результатів навчання, компетентностей) – <http://www.unideusto.org/tuningeu/>
2. Національний глосарій: вища освіта, 2014 – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseu.html?start=80>
3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseu.html?start=80>
4. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseu.html?start=80>
5. ESG 2015 (Стандарти та рекомендації із забезпечення якості в ЄПВО) – https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/04_2016_ESG_2015.pdf
6. EQF 2017 (Європейська рамка кваліфікацій) – <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cee970-518f-11e7-a5ca-01aa75ed71a1/language-en>; <https://ec.europa.eu/ploteus/content/descriptors-page>
7. QF ЕНЕА 2018 (Рамка кваліфікацій ЄПВО) – http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_AppendixIII_952778.pdf
8. ISCED (Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО) 2011 – <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>; <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>
9. ISCED-F (Міжнародна стандартна класифікація освіти – Галузі, МСКО-Г) 2013 – <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>

ДОДАТОК ДО МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

А. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА Б.БЛУМОМ

Класифікації навчальних цілей є інструментом, що допомагає визначити та структурувати результати навчання. Нижче наведена класифікація, розроблена під керівництвом Б. Блума для когнітивної або пізнавальної сфери (B. S. Bloom, 1956, Anderson, 2001), ціннісної, афективної або емоційної сфери (W. Krathwoll, 1964) та психомоторної або маніпуляційної сфери (E. H. Simpson, 1966, R. H. Dave, 1967, S. R. Kibler, 1970, A. J. Harrow, 1972). Класифікація – ієрархія результатів навчання (навчальних цілей), сформульованих у діяльнісних термінах (дієсловах). Класифікація є загальноприйнятою в міжнародному освітньому середовищі.

Класифікація в когнітивній (пізнавальній) сфері

1. Запам'ятовування, знання (Remembering, Knowledge) – здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи цілісні теорії тощо)

2. Розуміння (Comprehension, Understanding) – здатність розуміти та інтерпретувати вивчене. Це означає уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворити словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

3. Застосування (Applying) – здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях, наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач.

4. Аналіз (Analysing) – здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних.

5. Синтез (Synthesis, Створення, Creating) – здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю.

6. Оцінювання (Evaluation, Evaluating) – здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Знання	<i>називати, впорядковувати, збирати, визначати, описувати, знаходити, перевіряти, дублювати, помічати, складати список, повторювати, відтворювати, показувати, казати, установлювати зв'язок тощо.</i>
Розуміння	<i>класифікувати, асоціювати з, змінювати, з'ясовувати, перетворювати, будувати, описувати, обговорювати, виділяти, оцінювати, пояснювати, виражати, розширювати, ідентифікувати, ілюструвати, інтерпретувати, робити висновок, пояснювати різницю між, розпізнавати, передбачати, доповідати, вибирати, переглядати, перекладати, знаходити рішення тощо.</i>
Застосування знань	<i>застосовувати, змінювати, обчислювати, оцінювати, вибирати, демонструвати, розробляти, виявляти, завершувати, знаходити, ілюструвати, модифікувати, організовувати, передбачити, готувати, відносити до, планувати, вибирати, показувати, перетворювати, використовувати, окреслювати та інші.</i>
Аналіз	<i>упорядковувати, аналізувати, розділяти на складові, обчислювати, розділяти на категорії, порівнювати, класифікувати, поєднувати,</i>

	<i>протиставляти, критикувати, дискутувати, визначати, робити висновок, виводити, виділяти, розділяти, оцінювати, випробовувати, експериментувати, ілюструвати, досліджувати, співвідносити, тестувати тощо.</i>
Синтез	<i>аргументувати, упорядковувати, поєднувати, класифікувати, збирати, компілювати, проектувати, розробляти, пояснювати, встановлювати, формулювати, узагальнювати, інтегрувати, модифікувати, організовувати, планувати, пропонувати, реконструювати, устанавлювати зв'язок із, підсумовувати та інші.</i>
Оцінювання	<i>оцінювати, встановлювати, аргументувати, вибирати, поєднувати, порівнювати, робити висновок, співставляти, критикувати, захищати, пояснювати, рейтингувати, розсужувати, виміряти, передбачати, рекомендувати, співвідносити з, узагальнювати, ухвалювати тощо.</i>

Класифікація в емоційній (афективній) сфері

1. **Сприйняття (Receiving).** Характеризує бажання (направленість) студента отримувати необхідну інформацію (уважне вислуховування співрозмовника, чутливість до соціальних проблем тощо).

2. **Реагування (Responding).** Стосується активної участі студента в освітньому процесі (виявлення інтересу до предмету, бажання висловлюватися, робити презентацію, брати участь у дискусіях, бажання пояснювати та допомагати іншим).

3. **Ціннісна орієнтація (Valuing).** Коливається в діапазоні від звичайного визнання певних цінностей до активної їх підтримки. Приклади: віра в демократичні цінності, визнання ролі науки в повсякденному житті, турбота про здоров'я оточуючих, повага до індивідуального та культурного різноманіття.

4. **Організація та концептуалізація (Organization and Conceptualization).** Стосується процесів, з якими стикаються особи, коли треба поєднати різні цінності, вирішити конфлікти між ними, засвоїти певну систему цінностей. Приклади: особа визнає необхідність балансу між свободою та відповідальністю в демократичному суспільстві, визнає власну відповідальність за свої вчинки, сприймає стандарти професійної етики, адаптує свою поведінку до прийнятих системних цінностей.

5. **Характеристика системи цінностей (Characterization by a Value or Value Set).** На цьому рівні особа має сформовану систему цінностей, що визначає її відповідну послідовну та передбачувану поведінку. Приклади: самостійність і відповідальність у роботі, професійна повага до етичних принципів, демонстрація доброї професійної, соціальної та емоційної поведінки, здорового способу життя тощо.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Сприйняття	<i>запитувати, вибирати, описувати, слідувати, давати, тримати, ідентифікувати, знаходити, називати, вказувати на, обирати, сидіти прямо, відповідати, використовувати, сприймати</i>
Реагування	<i>давати відповіді, пояснювати, розуміти пояснення, допомагати, задовольняти критерії, відповідати вимогам, обговорювати,</i>

	<i>дискутувати, вітати, сприяти, зараховувати до категорії, виконувати, тренуватися, представляти, читати, відтворювати, звітувати, повідомляти, обирати, розповідати, писати, намагатися, брати участь</i>
Ціннісна орієнтація	<i>завершувати, описувати, розрізняти, пояснювати, слідувати, формувати, ініціювати, запрошувати, приєднуватися, виправдовувати, доводити, пропонувати, читати, звітувати, повідомляти, ділитися, вивчати, працювати, співпрацювати</i>
Організація та концептуалізація	<i>дотримуватися, перетворювати, впорядковувати, поєднувати, порівнювати, завершувати, захищати, виправдовувати, пояснювати, узагальнювати, виявляти, інтегрувати, змінювати, пристосовувати, організовувати, готувати, співвідносити, створювати, синтезувати, інтегрувати</i>
Характеристика за системою цінностей	<i>діяти, розмежовувати, демонструвати, впливати, слухати, змінювати, виконувати, практикувати, пропонувати, кваліфікувати, ставити питання, переглядати, служити, вирішувати, розв'язувати, використовувати, перевіряти, кидати виклик, організовувати, осуджувати, поширювати</i>

Класифікація у психомоторній сфері

1. Імітація (Imitation). Споглядання за поведінкою іншої особи та її копіювання.

2. Відтворення маніпуляцій (Manipulation). Виконання певних дій за допомогою інструкцій та практичних навичок.

3. Досягнення точності (Develop Precision). Здатність виконувати завдання при невеликій кількості помилок і робити це точніше без наявності фахової допомоги. На цьому етапі навичка вважається засвоєною.

4. Поєднання (Articulation). Здатність координувати серію дій за допомогою поєднання двох або більше навичок для виконання нетипових операцій. Ці складові можуть модифікуватися, щоб відповідати певним вимогам або для розв'язку задачі.

5. Натуралізація (Naturalization). Демонстрація високого рівня виконання в природному стилі («не роздумуючи»). Навички при цьому поєднуються, упорядковуються та виконуються стабільно і легко, поєднується розуміння, здатність та майстерність. Коли студенти досягають цього рівня, вони здатні створювати свої власні варіанти виконання навички та вчити інших.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Імітація	<i>копіювати, наслідувати, повторювати, дотримуватися, спостерігати, ідентифікувати, впізнавати, імітувати, відтворювати, пробувати</i>
Маніпуляція	<i>відтворювати, будувати, виконувати, впроваджувати</i>
Досягнення рівня точності	<i>демонструвати, завершувати, показувати, калібрувати, контролювати, вдосконалювати, практикувати, відпрацьовувати</i>
Поєднання	<i>конструювати, вирішувати, координувати, комбінувати, інтегрувати, адаптувати, розробляти, формулювати, модифікувати, вдосконалювати, навчати</i>

Натуралізація	<i>проектувати, виокремлювати, управляти, винаходити, керувати проектом</i>
---------------	---

Б. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА Б. БЛУМОМ, МОДИФІКОВАНА ШЕВЦОВИМ А. Г., КЛИМЧУКОМ В. О.

Класифікація в когнітивній (пізнавальній) сфері

1. Знання – здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо).

2. Розуміння – здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

3. Застосування – здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосовувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач).

4. Аналіз – здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних.

5. Синтез – здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю.

6. Оцінювання – здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі.

7. Створення (творчість) – здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Знання	<i>називати, впорядковувати, збирати, визначати, описати, знаходити, перевіряти, дублювати, помічати, складати список, повторювати, відтворювати, показувати, казати, установлювати зв'язок тощо.</i>
Розуміння	<i>класифікувати, асоціювати з, змінювати, з'ясовувати, перетворювати, будувати, описувати, обговорювати, виділяти, оцінювати, пояснювати, виражати, розширювати, ідентифікувати, ілюструвати, інтерпретувати, робити висновок, пояснювати різницю між, розпізнавати, передбачати, доповідати, вибирати, переглядати, перекладати, знаходити рішення тощо.</i>
Застосування знань	<i>застосовувати, змінювати, обчислювати, оцінювати, вибирати, демонструвати, розробляти, виявляти, завершувати, знаходити, ілюструвати, модифікувати, організовувати, передбачати, готувати, зараховувати до, планувати, вибирати, показувати, перетворювати, використовувати, окреслювати та інші.</i>
Аналіз	<i>упорядковувати, аналізувати, розділяти на складові, обчислювати, розділяти на категорії, порівнювати, класифікувати, поєднувати, протиставляти, критикувати,</i>

	<i>дискутувати, визначати, робити висновок, виводити, виділяти, розділяти, оцінювати, випробовувати, експериментувати, ілюструвати, досліджувати, співвідносити, тестувати тощо.</i>
Синтез	<i>аргументувати, упорядковувати, поєднувати, класифікувати, збирати, компілювати, проєктувати, розробляти, пояснювати, встановлювати, формулювати, узагальнювати, інтегрувати, модифікувати, організовувати, планувати, пропонувати, реконструювати, устанавлювати зв'язок із, підсумовувати та інші.</i>
Оцінювання	<i>оцінювати, встановлювати, аргументувати, вибирати, поєднувати, порівнювати, робити висновок, критикувати, захищати, пояснювати, рейтингувати, розсуджувати, виміряти, передбачати, рекомендувати, співвідносити з, узагальнювати, ухвалювати тощо.</i>
Створення (творчість)	<i>генерувати, створювати, пропонувати, придумувати, розробляти, планувати, писати, будувати, складати, робити</i>

Класифікація у ціннісно-мотиваційній сфері

1. Навчальна спрямованість. Характеризує бажання (направленість) студента отримувати необхідну інформацію (уважне вислуховування співбесідника, чутливість до соціальних проблем тощо).

2. Соціальне реагування та комунікативність. Стосується активної участі студента в освітньому процесі (виявлення інтересу до предмету, бажання висловлюватися, робити презентацію, брати участь у дискусіях, бажання пояснювати та допомагати іншим), здатність емпатійно взаємодіяти, вміти вступати в комунікацію, бути зрозумілим, невимушено спілкуватися;

3. Ціннісна орієнтація. Коливається в діапазоні від звичайного визнання певних цінностей до активної їх підтримки. (Приклади: віра в демократичні цінності, визнання ролі науки в повсякденному житті, турбота про здоров'я оточуючих, повага до індивідуального та культурного різноманіття).

4. Ціннісна організація та концептуалізація. Стосується процесів, з якими стикаються особи, коли треба поєднати різні цінності, вирішити конфлікти між ними, засвоїти певну систему цінностей. Приклади: особа визнає необхідність балансу між свободою та відповідальністю в демократичному суспільстві, визнає власну відповідальність за свої вчинки, сприймає стандарти професійної етики, адаптує свою поведінку до прийнятих системних цінностей.

5. Ціннісна детермінація. На цьому рівні особа має сформовану систему цінностей, що визначає її відповідну послідовну та передбачувану поведінку. Приклади: самостійність і відповідальність у роботі, професійна повага до етичних принципів, демонстрація доброї професійної, соціальної та емоційної поведінки, здорового способу життя тощо.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Навчальна спрямованість	<i>запитувати, вибирати, описувати, слідувати, давати, тримати, ідентифікувати, знаходити, називати, вказувати на, обирати, сидіти прямо, відповідати, використовувати, сприймати</i>
Соціальне реагування та	<i>давати відповіді, пояснювати, розуміти пояснення, допомагати, задовольняти критерії, відповідати вимогам, обговорювати,</i>

комунікатив- ність	<i>дискутувати, вітати, сприяти, зараховувати до категорії, виконувати, тренуватися, представляти, читати, відтворювати, звітувати, повідомляти, обирати, розповідати, писати, намагатися, брати участь</i>
Ціннісна орієнтація	<i>завершувати, описувати, розрізняти, пояснювати, слідувати, формувати, ініціювати, запрошувати, приєднуватися, виправдовувати, доводити, пропонувати, читати, звітувати, повідомляти, ділитися, вивчати, працювати, співпрацювати</i>
Ціннісна організація та концептуалі- зація	<i>дотримуватися, перетворювати, впорядковувати, поєднувати, порівнювати, завершувати, захищати, виправдовувати, пояснювати, узагальнювати, виявляти, інтегрувати, змінювати, пристосовувати, організовувати, готувати, співвідносити, створювати, синтезувати, інтегрувати</i>
Ціннісна детермінація	<i>діяти, розмежовувати, демонструвати, впливати, слухати, змінювати, виконувати, практикувати, пропонувати, кваліфікувати, ставити питання, переглядати, служити, вирішувати, розв'язувати, використовувати, перевіряти, кидати виклик, організовувати, осуджувати, поширювати</i>

Класифікація у психомоторній (діяльній) сфері

1. Імітація. Споглядання за поведінкою іншої особи та її копіювання.
2. Відтворення маніпуляцій. Виконання певних дій за допомогою інструкцій та практичних навичок.
3. Досягнення точності. Здатність виконувати завдання при невеликій кількості помилок і робити це точніше без наявності фахової допомоги. На цьому етапі навичка вважається засвоєною.
4. Поєднання. Здатність координувати серію дій за допомогою поєднання двох або більше навичок для виконання нетипових операцій. Ці складові можуть модифікуватися, щоб відповідати певним вимогам або для розв'язку задачі.
5. Натуралізація. Демонстрація високого рівня виконання в природному стилі («не роздумуючи»). Навички при цьому поєднуються, упорядковуються та виконуються стабільно і легко, поєднується розуміння, здатність та майстерність. Коли студенти досягають цього рівня, вони здатні створювати свої власні варіанти виконання навички та вчити інших.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Імітація	<i>копіювати, наслідувати, повторювати, дотримуватися, спостерігати, ідентифікувати, впізнавати, імітувати, відтворювати, пробувати</i>
Маніпуляція	<i>відтворювати, будувати, виконувати, впроваджувати</i>
Досягнення рівня точності	<i>демонструвати, завершувати, показувати, калібрувати, контролювати, вдосконалювати, практикувати, відпрацьовувати</i>
Поєднання	<i>конструювати, вирішувати, координувати, комбінувати, інтегрувати, адаптувати, розробляти, формулювати, модифікувати, вдосконалювати, навчати</i>
Натуралізація	<i>проектувати, виокремлювати, управляти, винаходити, керувати проектом</i>

В. КОМЮНІКЕ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Комюніке визначають філософію ЄПВО – компетентнісний підхід, результати навчання, визнання, якість, довіра, відповідальність.

1999 <i>Bologna Declaration</i>	2001 <i>Prague Communiqué</i>	2003 <i>Berlin Communiqué</i>	2005 <i>Bergen Communiqué</i>	2007 <i>London Communiqué</i>	2009 <i>Leuven Communiqué</i>	2012 <i>Bucharest Communiqué</i>	2015 <i>Yerevan Communiqué</i>	2018 <i>Paris Communiqué</i>
Mobility/ <i>Мобільність</i>	Social dimension of mobility/ <i>Соціальний вимір мобільності</i>	Portability of loans and grants/ <i>Мобільність позик і грантів</i> Improvement of mobility data/ <i>Покращення даних про мобільність</i>	Attention to visa and work permits/ <i>Увага до дозволів на візу та роботу</i>	Challenges of visa and work permits, pension systems and recognition/ <i>Виклики дозволів на візу та роботу, пенсійних систем та визнання</i>	Benchmark of 20% by 2020 for student mobility/ <i>Показник 20% до 2020 р. для мобільності студентів</i>	Explore ways to achieve automatic recognition of academic qualification/ <i>Дослідження шляхів досягнення автоматичного визнання академічної кваліфікації</i>	Implementation of key commitments/ <i>Виконання ключових зобов'язань</i>	European student card/ <i>Європейський студентський квиток</i>
<i>Easily readable and comparable degrees/ Легкі для сприйняття та порівняння ступені</i>	Fair recognition/ Справедливе визнання Development of recognized Joint degrees/ <i>Розвиток визнаних спільних ступенів</i>	Inclusion doctoral level at 3 rd cycle/ <i>Включення докторського рівня на третьому циклі</i>	QF-EHEA adopted/ <i>Прийнята РК ЄПВО</i> National QFs launched/ <i>Запроваджені НРК</i>	NQFs by 2010/ <i>НРК до 2010</i>	NQFs by 2012/ <i>НРК до 2012</i>	Roadmaps for countries without NQF/ <i>Дорожні карти для країн, що не мають НРК</i>	Implementation of key commitments/ <i>Виконання ключових зобов'язань</i>	QF-EHEA 2018: short-cycle qualifications as a stand-alone qualification/ <i>Кваліфікації короткого циклу як окрема кваліфікація</i>
A system of credits (ECTS)/ Система кредитів (ЄКТС)	ECTS and Diploma Supplement (DS) / ЄКТС та Додаток до Диплому	ECTS for credit accumulation/ <i>ЄКТС для накопичення кредитів</i>		Coherent use of tools and recognition practices/ <i>Послідовне використання інструментів та практики визнання</i>	Implementation of Bologna tools/ <i>Запровадження інструментів Болонського процесу</i>	Ensure that Bologna tools are based on learning outcomes/ <i>Забезпечення використання Болонських інструментів на основі результатів навчання</i>	Adoption of ECTS Users Guide/ <i>Прийняття Довідника користувача ЄКТС</i>	DS 2018: digitalisation of the Diploma Supplement/ <i>Оцифрування/діджіталізація Додатку до диплома</i>
European cooperation in quality assurance (QA)/ <i>Європейська співпраця із забезпечення якості</i>	Cooperation between QA and recognition professionals/ <i>Співпраця між фахівцями з забезпечення якості та визнання</i>	QA at institutional, national and European level/ <i>Забезпечення якості на інституційному, національному та європейському рівнях</i>	ESG for QA adopted/ <i>Прийняті Європейські стандарти та рекомендації із забезпечення якості</i>	Creation of the European QA Register (EQAR)/ <i>Створення Європейського реєстру забезпечення якості</i>	Quality as an overarching focus for EHEA/ <i>Якість як загальна мета для ЄПВО</i>	Allow EQAR registered agencies to perform their activities across the EHEA/ <i>Дозвіл зареєстрованим в EQAR агентствам діяти в ЄПВО</i>	Adoption of revised ESG and European Approach to QA of joint programmes/ <i>Прийняття оновленого ESG та Європейського підходу до забезпечення якості спільних програм</i>	Database of External Quality Assurance Results (DEQAR)/ <i>База даних результатів зовнішнього забезпечення якості</i>
							Learning and Teaching: Relevance	Pedagogical training, continuous professional

							and Quality/ Навчання та викладання: відповідність і якість	development of higher education teachers/ Педагогічна підготовка, безперервний професійний розвиток викладачів
--	--	--	--	--	--	--	--	---

Г. ЗРАЗОК ОПИСУ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ

Згідно з пунктом 15 МСКО-Г 2013 визначаються:

- **об'єкт(и)** вивчення та/або діяльності (процеси, явища тощо або проблеми, які вивчаються);
- **цілі** навчання (очікуване застосування набутих компетентностей);
- **теоретичний зміст** предметної області (основні поняття, концепції, принципи, специфічні для цієї предметної області);
- **методи, методики та технології** (якими має оволодіти здобувач вищої освіти для застосовування на практиці);
- **інструменти та обладнання** (об'єкти/предмети, пристрої та прилади, які випускник має бути здатний застосовувати і використовувати в професійній діяльності).

ПРИКЛАД: 071 Облік та оподаткування, фаховий молодший бакалавр

Опис предметної області	<p><i>Об'єкти вивчення та/або діяльності:</i> теоретичні, методичні, організаційні та практичні засади обліку, контролю та аналізу діяльності, сфера діяльності суб'єктів господарювання і їх оподаткування.</p> <p><i>Цілі навчання:</i> підготовка фахівців, здатних розв'язувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері обліку та оподаткування або у процесі навчання.</p> <p><i>Теоретичний зміст предметної області:</i> поняття, категорії, теорії і концепції обліку, аналізу, контролю, оподаткування.</p> <p><i>Методи, методики та технології</i> загальнонаукові та спеціальні методи, методики, процедури організації і здійснення обліку, аналізу, контролю та оподаткування.</p> <p><i>Інструменти та обладнання:</i> сучасні інформаційні системи і комп'ютерні технології, стандартні, спеціальні й галузеві пакети прикладних програм обліку, аналізу, контролю, оподаткування, споруди.</p>
--------------------------------	--

ПРИКЛАД: 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, фаховий молодший бакалавр

Опис предметної області	<p><i>Об'єкт вивчення та/або діяльності:</i> діяльність з організації та функціонування підприємницьких, торговельних та біржових структур, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів.</p> <p><i>Цілі навчання:</i> підготовка фахівців, здатних вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.</p> <p><i>Теоретичний зміст предметної області:</i> поняття, категорії, концепції, принципи, положення підприємництва, торгівлі та біржової діяльності і методологія їхнього використання для організації та ефективного функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур.</p> <p><i>Методи, методики та технології:</i> загальнонаукові й спеціальні методи, професійні методики і технології, застосування яких дозволяє вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми з організації, ефективного функціонування та розвитку підприємницьких, торговельних і біржових структур.</p> <p><i>Інструментарій та обладнання:</i> інформаційно-комунікаційні системи та технології, прилади та обладнання, споруди, необхідні для формування професійних компетентностей фахового молодшого бакалавра з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.</p>
--------------------------------	---